

Institucionālo repozitoriju nozīme un izveides teorētiskie aspekti

Sanita Malēja, LU Bibliotēka

Terminoloģija

- Repozitorijs (repository) – centrālā vieta, kurā organizēti tiek veidots un uzturēts datu sakopojums;
- Pašarhivēšanās (Self archiving) – autora izstrādāta pētījuma elektroniska publicēšana bez izdevēja pastarpinājuma;
- Profesionālapskate (Peer review) – darba novērtējums, ko veic cilvēks vai cilvēku grupa, kuru kvalifikācija līdzvērtīga veiktā darba autora kvalifikācijai.

Open Access (OA)

kustība par brīvu/bezmaksas, tūlītēju un pastāvīgu tiešsaistes pieeju pilnteksta zinātniskajiem rakstiem tīmeklī jebkuram lietotājam

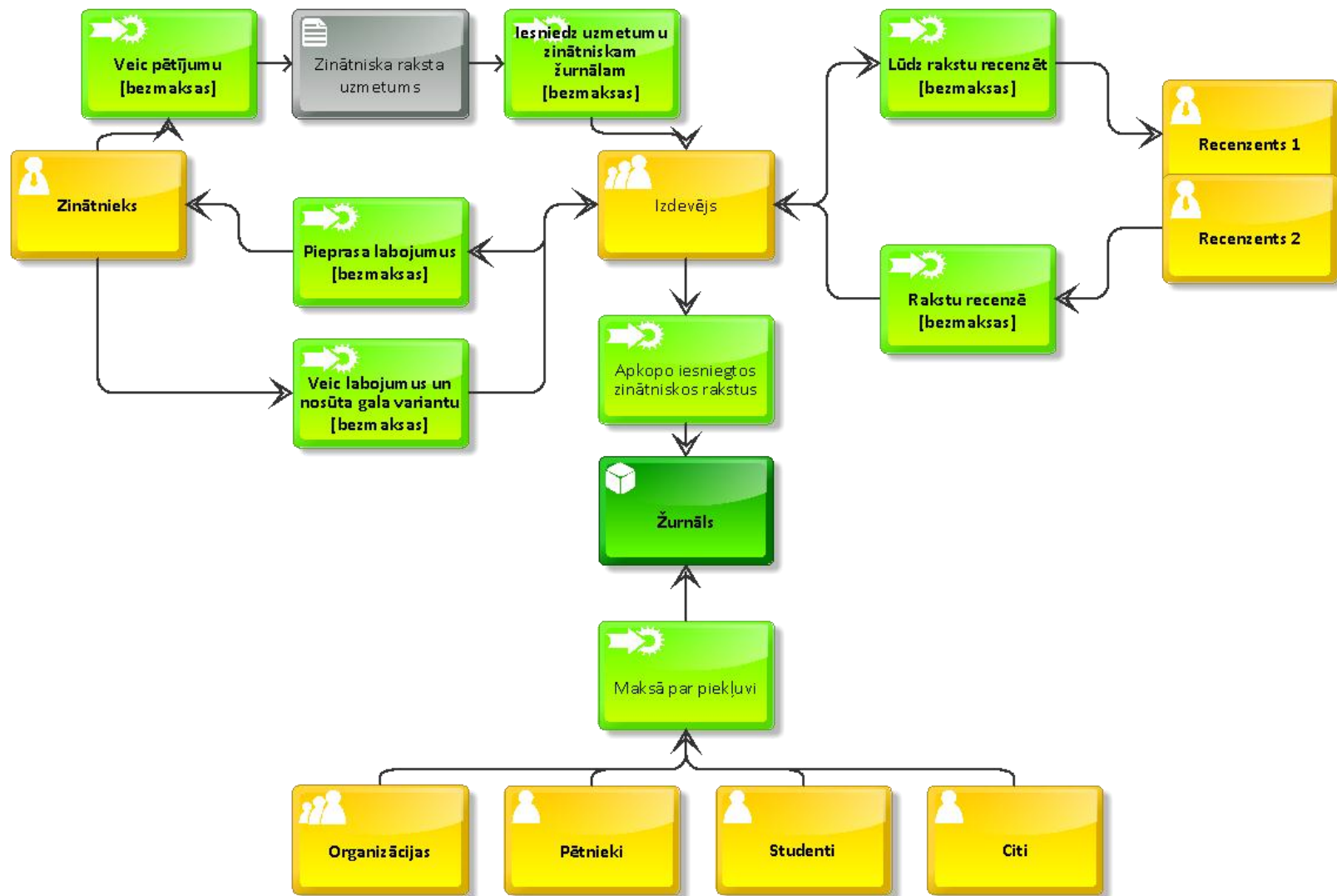

brīvpieejas
žurnāli

arhīvi vai
repozitoriji

“Tradicionāls” publikācijas ceļš

Paradokss

- Maksa par pieeju darbinieku/kolēģu publikācijām;
- Maksa par paša autora pētījumu publikācijām;
- Vēlas citējamību un atpazīstamību, taču pētījumi aiz “slēgtām durvīm”.

"Open Access as trying to encourage authors to understand that they can manage their intellectual property"

(Erica Linke, ACRL president 2008-09)

Institucionālais repozitorijs

Institucionālais repozitorijs –
pētnieciskas institūcijas intelektuālās
produkcijas digitāls arhīvs, ar mērķi
intelektuālo produkciju apkopot un
izplatīt, vienlaikus nodrošinot
ilglaicīgu saglabāšanu, pieejamību un
pārvaldību

Uzdevumi

- Pētniecības CV;
- Zinātniskā komunikācija;
- Mācību materiālu, pelēkās literatūras saglabāšanai;
- Konferenču materiāli;
- Elektroniskā izdevējdarbība;
- Digitālo dokumentu ilgstoša uzglabāšana;
- Digitalizēto kolekciju izvietošana;
- Zināšanu organizācija;
- Pētniecības novērtējums;
- Kolekciju un zinātniskās dokumentācijas pārvaldība.

Programmatūra

- Dspace - <http://www.dspace.org/>
- Fedora - <http://fedoraproject.org/en/>
- Eprints - <http://www.eprints.org/software/>
- Bepress (Digital Commons) - <http://www.bepress.com/ir/>
- CDS Invenio - <http://invenio-software.org/>
- ...

IR izveides process

- Pirms īstenošanas – izziņa, pieredzes apmaiņa, plānošana, stratēģijas izstrāde;
- Īstenošana – tehniskais risinājums;
- Pēc īstenošanas – mārketinga, aizstāvība, pilnveidošana.

Plānošana

- Funkcija – uzziņas, kolekcija;
- Saturs – dažādība, validitāte;
- Formāts - .doc, .ppt, .pdf, .htm;
- Struktūra – sadaļas, meklēšana;
- Integrēšana – tīmekļa vietne, katalogs, pakalpojumi;
- Metadati – DC+;
- Autori – mācībspēki, studenti, pētnieki.

Attīstība

Jāpievērš uzmanība:

- publicēto materiālu kvalitātei/pamatotībai;
- Intelektuālā īpašuma tiesību, autortiesību aizsardzībai;
- Personāla informētībai, motivācijai;
- Darbu apjomam un dalīšanai;
- Programmatūras lietošanas ērtumam.

Materiāla pamatotība (*validity*)

- Pārlicība par materiāla zinātnisko vērtību;
- Profesionālapskates (*peer review*) pakāpe un materiāla statuss metadatos;
- Atbalsts profesionālapskatē:
 - Open Peer Review;
 - Google Peer Review;
- Noformējums un logo.

Klasifikācija

Vienota terminoloģija

AO = **Author's Original**
SMUR = **Submitted Manuscript Under Review**
AM = **Accepted Manuscript**
P = **Proof**
VoR = **Version of Record**
CVoR = **Corrected Version of Record**
EVoR = **Enhanced Version of Record.**

(NISO/ALPSV, 2008)

Dokumenta variantu publicēšana

- SHERPA/ROMEO
- SHERPA/JULIET

Risinājums – obligātais eksemplārs?

leguvumi (1)

- Izplatība (citējamība, atpazīstamība, redzamība);
- Ātrums;
- Ērta, vienkārša pieeja;
- Meklējamība;
- Centralizēta arhivēšana;
- Statistikas pieejamība;

leguvumi (2)

- Institūcijas prestiža/profila celšana;
- Informācijas pārvaldīšana;
- Snieguma vērtēšana;
- Budžeta ietaupījums;
- Investīciju atdeve;
- Partnerības un sadarbības veicināšana;
- Komunikācijas uzlabošana;
- Pētījumu pārklāšanās novēršana;

Kopsavilkums

- Institucionālais repozitoriju galvenais uzdevums institūcijā ir intelektuālās produkcijas saglabāšana;
- Repozitorija izveide neprasa lielus finansiālus ieguldījumus, taču attīstība prasa lielu darba apjomu;
- Lai veicinātu deponētā materiāla izmantošanu liela nozīme ir materiāla pamatotībai;
- Obligātais eksemplārs var kalpot par repozitorija attīstības stūrakmeņiem.

Papildus uzzinām (1)

- BOAI – Budapest Open Access Initiative, 2002
 - Vadlīnijas autoriem un pētniekiem; norādījumi pašarhivācijai, deponēšanai, recenzēšanai un aizstāvībai; aizstāvības vadlīnijas
<http://www.soros.org/openaccess>.

OA reģistri:

- OA repozitoriju reģistrs ROARMAP <http://roarmap.eprints.org/>;

Pasaules repozitoriju rangs:

- Ranking Web of World repositories <http://repositories.webometrics.info/>

Repozitoriju izveides vadlīnijas:

- A guide to setting up an Institutional repository http://www.carl-abrc.ca/projects/institutional_repositories/setup_guide-e.html#INTRODUCTION;
- Creating an Institutional Repository: LEADIRS Workbook
http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/26698/Barton_2004_Creating.pdf?sequence=1

Profesionālapskate:

- Projekts PEER (Publishing and Ecology of European research) - OA kustības ietekmes novērtējums/eksperiments <http://www.peerproject.eu/>;
- Google Peer Review <http://code.google.com/p/gpeerreview/>.

Papildus uzzinām (2)

Dokumentu klasifikācija:

- Journal Article Versions (JAV): Recommendations of the NISO/ALPSP JAV Technical Working Group <http://www.niso.org/publications/rp/RP-8-2008.pdf>;
- The VERSIONS Project www.lse.ac.uk/versions ;
- Scoping Study on Repository Version Identification (RIVER) http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/RIVER%20Final%20Report.pdf;
- FRBR – a hierarchical model <http://www.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr.pdf>.

Publikāciju atļaujas un autortiesības:

- SHERPA/ROMEO – izdevēju un žurnālu autortiesību politikas reģistrs <http://www.sherpa.ac.uk/romeo/index.php?fidnum=|&mode=simple&la=en>;
- SHERPA/JULIET – fondu un projektu autortiesību politikas reģistrs <http://www.sherpa.ac.uk/juliet/index.php>.

Avoti

- **Shipsey ,Frances.** Versions of journal articles : recent initiatives. *Discovery and Access : Standards and the Information Chain*. London, December 2006.
- **Grillot, Ben.** PubMed central deposit and author rights: agreements between 12 publishers and the authors subject to the NIH public Access policy. *Association of Reasearch Libraries*, 2008. Available at: <http://www.arl.org/bm~doc/grillot-pubmed.pdf> (Cited Oct 24, 2011).
- **Raym Crow.** The Case for Institutional Repositories: A SPARC Position Paper. *ARL Bimonthly Report* 223 (2002). Available at: http://works.bepress.com/ir_research/7

Sanita.Maleja@lu.lv

Open Access Week 2011